

ÍNDIX

Pròleg	9
I. La societat digital	15
1. El desarrelament i la xarxa	17
2. L'univers dins de la cambra	23
3. La connexió de disciplines	29
4. Vincles i comunitats virtuals	31
5. La ruptura de l'endogàmia tribal	35
6. Un cavall desbocat	39
7. Cronòfags: devoradors de temps	53
8. La pèrdua de l'aura	57
II. ¿Què és la vida espiritual?	61
9. Cap endins i cap enfora	63
10. Conversar amb un mateix	69
11. L'empatia digital	73
12. Força integral i constitutiva	77
13. Tenir cura de tots els éssers	81
14. La curació interior	85
15. Vida espiritual i compassió	91
16. Deslligament i desposseïció	95
III. Parany de la vida espiritual	99
17. Un contenidor saturat	101
18. La dispersió mental i emocional	105
19. Obsessionats per la feina	111
20. Contra l'angoixa: la quietud	119
21. Consumits pel consumisme	125
22. Viure desesperadament l'ara	131
23. L'art de distreure's. ¡Prohibit pensar!	137

IV. Un oceà de possibilitats	141
24. La por de l'avorriment	143
25. L'amistat espiritual	149
26. Deixar fer, deixar ser	153
27. Nòmades espirituals	161
28. Les ensenyances de l'Orient	167
29. Orar en l'era digital.....	171
30. Vida espiritual i comunicació global	177
31. Interespiritualitat.....	181
Bibliografia	189

PRÒLEG

Vivim immersos en plena era digital. La pantalla forma part de la vida professional, però també de la nostra vida familiar i del lleure. Cada cop passem més estona al seu davant. Sense ser-ne del tot conscients, els hàbits de treball, de consum, de producció i de relació s'han transformat vertiginosament.

La introducció de les noves tecnologies de la informació i de la comunicació ha propiciat un canvi substancial que té efectes en tots els ordres, des del petit món de la llar fins a les grans corporacions multinacionals.

Totes les dimensions, per a bé o per a mal, es veuen alterades. Els nous estils de vida afecten l'entorn corporal de l'ésser humà, la seva estructura psíquica, el seu flux emocional i mental, però també la seva faceta social que es veu substancialment canviada i, de retruc, també la seva dimensió espiritual.

Des de fa uns decennis s'ha estudiat l'impacte que té la societat digital en la vida corporal, psicològica i social de la persona, però encara cal aprofundir molt sobre l'efecte que té en el creixement i en el desenvolupament de la seva vida espiritual. Ens proposem, modestament, contribuir a eixamplar aquest camp de recerca.

En entrar en una gran oficina pública, observo un munt d'administratius absorts davant de la pantalla. Cadascun treballa centrat en les imatges i els textos

que té enfront dels seus nassos. En entrar a la sala de professors, veig una filera de professors acarats al monitor. No vol dir que no parlin, tampoc que no es comuniquin. De fet, la majoria d'ells estan responent missatges que els arriben de fora de la institució.

En visitar-me al metge, contemplo un professional encastat al teclat que, pràcticament sense alçar la mirada, em diu el que he de prendre'm. Me'n vaig i no m'ha mirat als ulls. Mentre espero la sortida del meu vol, veig molts executius atrapats a la petita pantalla del seu portàtil o del seu mòbil. Quan entro a la cambra dels meus fills, els guaito davant del monitor, ja sigui per realitzar un treball, per entretenir-se o bé per comunicar-se a través de les xarxes.

Els infants s'estan desenvolupant en un món molt distint del que nosaltres vam viure essent menuts. La pantalla forma part *natural* de la seva vida. Molts s'aixequen i corren directament davant del monitor, esmorzen fixant l'atenció en ell, puguen al cotxe i, mentre van cap a l'escola, es distreuen enfront d'una petita pantalla posada darrere dels seients davanters. En arribar a l'escola, es troben amb la pissarra electrònica i treballen hores asseguts davant de l'ordinador. Surten al pati i s'esbraven, però aviat tornen a la capseta. Alguns, durant el pati, estan materialment enganxats a petites maquinetes. En acabar la jornada escolar i tornar cap a casa, s'asseuen davant de l'ordinador per cercar la informació que la mestra els demana i per escriure el treball que l'endemà hauran d'entregar. Tornen a posar-se davant del teclat. Mentre sopen, exhaustos, s'entenen amb els dibuixos animats de cada dia i directe cap al llit.

No és, aquesta, una jornada surrealista, ni tampoc una hipèrbole, sinó la vida quotidiana de molta mai-nada del nostre món. Són, ja, petits ciutadans de l'era digital i s'hi mouen com un peix a l'aigua.

Contra els apocalíptics, cal vindicar que l'era digital obre nous escenaris, infinites possibilitats, camps de comunicació que eren totalment inèdits en el passat, noves interaccions personals i comunitàries i fonts d'informació i de serveis que desconeixien els nostres avantpassats.

No pretenem, però, analitzar els pros i els contres de l'era digital, els canvis i les alteracions que, per a bé o per a mal, ha generat en la vida domèstica, laboral, social, cultural o associativa. Volem fixar-nos en un binomi poc estudiat o rarament investigat, la relació entre la vida espiritual i l'era digital.

Ens preguntem si l'era digital estimula o esmor-teix la vida espiritual. Ens demanem si eixampla els nostres sentits espirituals o bé els amputa. Ens qüestionem si permetrà superar i trencar moltes barreres històriques entre pobles espiritualment distints o bé mutila el nostre ésser espiritual.

Per a poder respondre, però, aquesta bateria de preguntes, encara que sigui esquemàticament, cal, abans, aclarir l'expressió *vida espiritual*, perquè segons l'ús que se'n faci, el resultat serà molt diferent. També caldrà aprofundir, de bell antuvi, en els trets essencials de l'era digital, en el nou tipus de ciutadà que hi emergeix, en els beneficis i en les febleses associades a aquesta nova era.

No sóc un nostàlgic. No sóc dels que pensen que la vida espiritual és una fórmula del passat, una expressió de l'existència humana superada amb el pas del temps, pròpia de les persones ancianes o de les que han fet una opció de vida religiosa. Tampoc no crec que sigui impossible desenvolupar-la en el marc de l'era digital. Tot ésser humà, indistintament de la seva edat, gènere, condició o opcions religioses, és capaç de desenrotllar la seva espiritualitat.

El context, l'entorn, la circumstància no són irrelevantes en el desenvolupament d'aquesta forma de vida. Som éssers circumstancials, històrics i lligats a un espai i a un temps i aquesta dependència afecta el desenvolupament integral de la persona. Com la vida emocional o la mental, la vida espiritual pot ser més o menys rica, més o menys complexa, més o menys conreada. És, en qualsevol cas, una possibilitat que està lligada a l'estructura més íntima de la condició humana.

L'univers tecnològic que hem edificat, ¿deixa lloc per als valors espirituals? ¿És una font de creativitat o una gàbia que engarjola l'espiritualitat? ¿Potencia el sentit de meravella davant del món? ¿Activa l'anhel espiritual, la voluntat de sentit, de benvolença i de gratitud? O bé, tot el contrari: ¿cal desconnectar de tot per retrobar-se amb un mateix i captar el desig fonamental? ¿És necessari desertar de les xarxes socials per conrear la vida espiritual? ¿La tecnologia ajuda a connectar amb el fons insondable d'un mateix o bé genera processos d'evasió?

En termes generals, els grans mestres espirituals del segle xx, tant d'Orient com d'Occident, entenen que el desenvolupament del món tecnològic i del tipus de racionalitat que li és inherent, basada en l'eficiència, la rendibilitat, l'eficàcia i la velocitat, xoca, frontalment, amb els valors de la vida espiritual, amb actituds com la contemplació, la meditació, el silenci, la pau interior, la compassió o l'oració.

Fins i tot, alguns afirmen que entre ambdues racionalitats hi ha una relació inversament proporcional. Com més es desenrotlla la tecnologia, com més artefactes i més connexions tenen lloc en el nostre món, com més veloç i rendible és el tipus de vida comú, més escapçat resulta el marge per a la vida espiritual.

En una de les últimes converses que vaig tenir amb el recordat i estimat mestre espiritual Raimon Panikkar, deia, textualment, que “en tot ésser natural, des del més petit i insignificant fins al més gran, hi veig la presència de l’Esperit, excepte en l’objecte tecnològic”.¹

Altres consideren, en canvi, que la tecnologia, expressió del poder creador i creatiu de l’ésser humà, és també un camí de reconeixement de la vida espiritual que obra, a través del nostre ésser, grans meravelles. Si l’espiritualitat és obertura i moviment, connexió profunda amb un mateix, amb els altres i amb l’Altre, el desenvolupament de les tecnologies de la comunicació, ¿facilita o obtura aquest procés?

No és fàcil respondre, de cop, encara que un estaria temptat de contestar que la vida espiritual és incompatible amb el desenvolupament tecnològic i robòtic de les societats. Això no obstant, en aquestes societats s’experimenta un vertader anhel espiritual, el desig d’una vida distinta, la set d’una forma de viure basada en els valors espirituals.

No sempre s’articula d’una manera creativa i original aquest anhel, però es detecta pertot. El cansament del materialisme, de la fragmentació i del consumisme, són manifestacions, per negació, d’un desig profund de viure d’una altra manera, de desenrotllar estrats profunds del propi ésser que han quedat sistemàticament ocultats.

No penso que visquem en el millor marc possible per a desenvolupar les necessitats i les possibilitats espirituals inherents a cada ésser humà, però entenc que l’espiritualitat és una possibilitat latent en tota persona que, fins i tot en contextos molt hostils, pot

1. Recullo una part de la conversa en *Vint-i-cinc catalans i Déu*, Planeta, Barcelona, 2001.

obrir-se camí i florir. La llavor necessita una terra humida per transformar-se en planta. Li és absolutament imprescindible per desenrotllar tot el seu potencial. La vida espiritual, com una petita llavor, també requereix d'un context mínimament apte per al seu creixement i fructificació.

L'era digital ofereix, com veurem, unes possibilitats úniques en la història per al desenvolupament espiritual de la persona. La xarxa telemàtica és una gran àgora en la qual persones amb distintes sensibilitats i necessitats es troben, comparteixen les seves experiències i es transfereixen mútuament coneixements, pràctiques i experiències, també rituals i vivències espirituals.

L'altre allunyat s'ha convertit en un ésser pròxim, en un interlocutor vàlid, disposat a aprendre, però també a instruir. ¿Deixarem que ens ensenyi o només voldrem allisonar-lo?

Martinet, setembre del 2011

I

La societat digital

EL DESARRELAMENT I LA XARXA

Ens trobem avui en una situació relativament nova que reclama, per part de tothom, un treball inèdit d'imaginació i de reflexió. Les fronteres semblen desdibuixar-se i, no obstant això, són violentament vindicades contra els estrangers que truquen a les nostres portes.

Els individus es perden en la multitud i en els moviments de masses però, potser per això, vindiquen la seva independència i la seva originalitat. La por de perdre's en el Tot excita i estimula el discurs de la identitat que, de vegades, es planteja de manera molt irracional.

Els espais per a la trobada, és a dir, els pretextos per exercir la condició social, són cada vegada més rars, més difícils de localitzar. I, no obstant això, proliferen les xarxes socials i tothom lluu de tenir-hi molts amics i coneguts. S'idolatra el nombre, la quantitat, en detriment de la qualitat. Les ciutats s'urbanitzen i es colonitzen, els habitatges responen a patrons idèntics, els carrers i les places estan esdevenint mers espais de trànsit en els quals no passa res, només la monòtona i tediosa vida quotidiana.

Igual que els espais, també els temps resulten inassequibles. El temps de la vida es quadricula en virtut de les activitats amb què hem d'omplir-lo. L'agenda i el rellotge ens impedeixen perdre'l, perquè el temps és or. Ens ho han dit des que tenim ús de raó i ens

ho hem cregut acríticament. Fins i tot el temps lliure o alliberat és tan buit, avorrit, que ens afanyem a omplir-lo amb activitats de lleure.

La qüestió és no parar, no deixar reposar l'esperit, no deixar-li ni un trist interstici perquè respiri, prengui alè. D'aquesta manera, fins i tot l'estona destinada a la gratuïtat, l'espai vacant de la vida desapareix progressivament o és abandonat en profit d'uns temps i d'uns espais útils. Vivim sota la tirania de la raó instrumental, del totalitarisme, de l'utilitarisme de vol ras i del pragmatisme. La vida s'ha convertit, per a moltes persones, en una trista operació de càlcul entre costos i beneficis.

Vivim així: sense adonar-nos-en, els llocs i els temps de la vida es buiden, es converteixen en purs espais de trànsit en els quals ja no és possible parar-se, dedicar temps a contemplar o, senzillament, perdre'l. Es transformen, per dir-ho a la manera de Marc Augé, en no-llocs, en espais anònims, per passar i traspassar, per anar cap a un altre indret.¹

Ens cal cercar una nova font d'identitat, perquè l'espai ha deixat de ser-ho. Podem dir, sense exagerar, que desapareixen els llocs per a viure, aquells que són específicament destinats a la vida.

Cada cop és més indiferent el lloc de naixement. Acaba essent una simple menció d'un espai abstracte en una partida del registre civil. Quedem atrapats en els no-llocs. No fem altra cosa sinó passar la vida o veure-la passar, però no la fruïm ni la vivim amb plenitud. De fet, ens costa ja imaginar què vol dir *viure la vida a fons*, extreure-li tot el nèctar, com deia Thoreau. Intentem ressuscitar-la a base d'experiències suposadament excitants que ens fan segregar adrenalina

1. Cf. M. AAUGÉ, *Los no-lugares*, Gedisa, Barcelona, 1998.

durant breus instants. Hem deixat de viure *a fons*, per convertir-nos en petits consumidors d'experiències exci-tants que ens venen a granel en grans parcs temàtics.

El ciutadà actual resideix en apartaments, luxosos o miserables, tant se val, però són mers llocs de trànsit temporal. Arriba tard de treballar, descongela un producte precuinat i s'enganxa, de nou, a l'ordinador, mentre mossega, entre missatge i missatge, la pizza de torn. Freqüenta hotels, viatja en automòbils, circula pertot arreu i a totes hores, en una transhumància generalitzada conforme a les exigències del mercat laboral. Ara aquí, demà no ho sé. Finalment, mor en un hospital, espai de trànsit per excel·lència, passa unes hores o uns dies en un dipòsit i, finalment, desapareix amb la incineració.

Aquest perpetu moviment ni tan sols es para, com en altres temps, en el repòs d'un cementiri, en la pau d'una tomba; es volatilitza en el fum del crematori. Una col·lapsada xarxa de transports multidireccionals facilita aquestes inerràncies individuals i permet al ciutadà situar-se en qualsevulla part, i, a la vegada, estar, potencialment, en qualsevol altre punt, en no importa quin lloc del món.

No creiem que sigui exagerada aquesta descripció. El seu propòsit és, únicament, indicar i subratllar el moviment que, més o menys, a tots ens arrossega. És una constatació que invita a prendre consciència del procés de desarrelament que estem patint, de la progressiva desaparició dels llocs en els quals s'és un mateix.

Són moltes les conseqüències d'aquesta evolució de la societat i faria falta molt espai per analitzar-la a fons, però ens limitem, per ara, a suggerir-les. La primera és la més rellevant: en aquest oblit dels indrets i en aquesta pèrdua en l'espai sense llocs, el ciutadà

perd el seu cos i la familiaritat amb aquest, que es converteix en una espècie d'objecte estrany, en una màquina heteròclita. L'individu es perd en un espai indiferenciat, en el qual desapareixen les marques que permeten distingir allò proper d'allò llunyà.

El veí es converteix en un estrany i l'estrany en el veí. Es transforma el concepte de proximitat, perquè les xarxes permeten fer proper un ésser desmaterialitzat, sense carn ni ossos, algú que viu lluny de casa nostra, i, a la vegada, l'anonimat de les grans urbs converteix els propers, els mateixos veïns, en estranys, més encara, en estrangers. La vida circula per les xarxes socials, mentre que en les grans urbs la batalla per la supervivència i pel reconeixement no concedeix cap treva.

L'estranger és present pertot arreu, ens espanta com un fantasma, perquè és dins del nostre ésser. En aquesta por arrelen els moviments extremistes que vindiquen el retorn als valors de la terra, del sòl i rebutgen els foranis com una amenaça a la identitat personal o col·lectiva, però aquesta por i rebuig de l'altre que fomenten no són altra cosa que l'expressió de l'angoixa que provoca haver-se perdut.

Ens hem tornat estrangers per a nosaltres mateixos. No sabem qui som, ni cap a on anem. Mai no ho hem sabut, però en temps pretèrits creïem en els grans relats col·lectius transmesos de generació en generació. Com ens van anunciar els primers apòstols de la postmodernitat, els hem enterrat, però no els hem substituït per uns de nous.

Aquesta desorientació radical pot ser, però, el començament d'un canvi dràstic en el mode de viure la pròpia identitat i un primer inici d'un nou sentit de fraternitat còsmica. Tots estem igualment perduts i tots som igualment contingents. Ningú no es pot posar en un pla de superioritat. Aquestes constatacions

són l'arrel d'un reconeixement que difícilment es pot arribar a establir mentre un es fa fort en la seva identitat peculiar.

Aquest món nou és un teixit en el qual tots els trajectes són, a la vegada, idèntics i singulars. La persona es perd en ells i es converteix en un individu anònim, idèntic i intercanviable. En contextos de desorientació radical, de pèrdua de referències, de vertigen astral, la necessitat espiritual de sentit es fa més patent que mai. Brolla, de nou, la set de sentit, el desig d'una Terra Ferma, l'anhel d'una gran explicació còsmica. Aquesta necessitat es desvetlla amb intensitat i fa bategar, de nou, la vida espiritual del ciutadà.